Mücahid Âlim Abdullah İbnu'l-Mübarek

Ömer Faruk

26 Ara, 2017

https://ilimvecihat.com

بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

Künyesi Ebu Abdirrahman. Hicrî 118'de Horasan'ın en meşhur ve en büyük şehri olan Merv'de[1] doğup büyümüştür. Tebe-i tâbiînden idi ve Arap değildi. Babası Türk'tü.

Abdullah İbnu'l-Mübarek *(rahimehullah)* çocukların okuma, yazma gibi işleri öğrendikleri yerde (kuttâb'da)[2] eğitimini bitirdikten sonra ilim talebine yönelmedi. Arkadaşlarıyla beraber gençlik ve eğlence hayatına meyletmişti. Vaktini müzik aletleri olan ud ve tamburla zayi ediyordu. Kendisi şöyle anlatmıştır: *"Bahçede arkadaşlarımla birlikte oturuyordum. Geceye kadar yiyip içmiştik. Ud ve tambur çalma tutkunuydum. Seher vakti uyumuştum. Rüyamda, başucumdaki ağacın üstünde şöyle diyen (şu ayeti -Hadîd 16- okuyan) bir kuş gördüm: "İman edenlerin kalplerinin, Allah'ın zikrine (öğütlerine) ve inen hakka (Kur'an'a) karşı boyun eğme/yumuşama zamanı daha gelmedi mi?" Bunun üzerine ben de "Evet (geldi)" dedim. Sonra uyandım ve udumu kırdım, yanımdaki (ibadetten alıkoyan) şeyleri de parçaladım."* Denildiğine göre Abdullah *(rahimehullah)* bir kadına âşık olmuştu. Kadın da O'na âşıktı. Kış gecelerinden birinde buluşmuş konuşurlarken sabah ezanı okunmuştu. Bu esnada Allah *(celle celaluhu)* ikisinin de kalbine hidayet verdi. İşte Abdullah *(rahimehullah)* bundan sonra ilim talebine ve ibadete yöneldi. İlim talebine başladığında yaşı 23 idi.[3]

Evet, Abdullah *(rahimehullah)* ilme geç yaşta başlamıştı ama sahip olduğu üstün zekâsı, kuvvetli hafızası ve bu yoldaki meşakkatler karşısındaki büyük azmi ve sabrıyla -birazdan göreceğimiz üzere- ilimde en üst mertebelere ulaştı. Kuttâb'daki bir arkadaşı şöyle anlatmıştır: *"Biz Kuttâb'da öğrenen çocuklardık. Ben ve İbnu'l-Mübarek bir yere uğradık, gördük ki bir adam vaaz veriyordu. Uzun bir vaaz verdi. Vaaz bittiğinde İbnu'l-Mübarek bana "vaazı ezberledim" dedi. Orada bulunan bir adam O'nu işitti ve "bunu aktar bakalım" dedi. İbnu'l-Mübarek de ona vaazı tekrar etti. Gerçekten de ezberlemişti."* Kendisi şunları söylemiştir: *"Babam bana: 'eğer kitaplarını bulursam onları yakacağım' dedi.**[4]** Ben de O'na şöyle dedim: 'Benim için bir sorun yok, onlar benim göğsümde.' "* Yine şöyle söylemiştir: *"Ben hiç hadis ezberlemedim. Ben sadece kitabı alırım, içindekilere bakarım ve böylece o kitapta istediğim şey kalbime yapışır (yani okuyarak ezberlerim.)"*

Sahip olduğu azim ve sabır öyle bir derecedeydi ki, asrında ilmî canlılığı ile bilinen ne kadar belde varsa; Yemen, Mısır, Şam, Hicaz, Basra, Kûfe, bunların hepsine yolculuk etmiş, uzun mesafeler kat etmiştir. Ebu Usâme

(rahimehullah) şöyle demiştir: *"İlmi ufuklarda/uzak ülkelerde İbnu'l-Mübarek'ten daha çok talep eden birini görmedim."* Bir keresinde sadece Hasan Basrî *(rahimehullah)*'a ait tek bir sözü işitmek için aralarında yaklaşık 1.000 kilometre bulunan Merv beldesinden Reyy beldelerine yolculuk etmiştir. Doğumundan ilim talebine başladığı 23 yaşına kadar Merv şehrinde kaldıktan sonra Jicrî 141 senesinde hadis talebi için ilk olarak Irak'a gitmiştir.

Kendilerinden ilim aldığı şeyhlerinin sayısı 4.000'e varmıştır. İlk hocası Rabî' b. Enes *(rahimehullah)*'tır. Ebu Hanîfe, Mâlik b. Enes ve Süfyân es-Sevrî *(rahimehumullah)* kendilerinden fıkıh öğrendiği hocalarındandır. Şöyle demiştir: *"Eğer Allah (celle celaluhu) bana Ebu Hanîfe ve Süfyân ile yardım etmeseydi diğer insanlar gibi olurdum."* Özellikle Ebu Hanife'den çok istifade etmiştir. Hatta bazı âlimler O'nu Ebu Hanife'nin baş öğrencilerinden saymışlardır. Yine şöyle demiştir: *"Bende olan fıkıh ilmini O'ndan öğrendim."* Bazen kendisine bir soru sorulduğunda 'Ebu Hanîfe böyle dedi' diyerek O'nun görüşüyle fetva verirdi. Yahya b. Maîn *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"Ebu Hanîfe'yi İbnu'l-Mübarek'ten daha çok hayırla vasfedip zikreden birini işitmedim."* [5]

İlimde O'nun en mütemekkin olduğu alan hadis idi. Ebu Usâme *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"Hadis ashabı arasında İbnu'l-Mübarek, insanlar içerisindeki mü'minlerin emiri gibidir."* Yahya b. Maîn *(rahimehullah) "O, emîru'l-mu'minîn'dir"* demiştir. Ki muhaddislerin indinde en üst makam "emîru'l mu'minîn fi'l-hadîs (hadiste mü'minlerin emiri)" lakabıdır. Abdullah *(rahimehullah)* hadislerin sağlam olanıyla olmayanını çok iyi ayırt edebildiği için ona "tabîb (doktor, yani hadis doktoru)" da diyorlardı. Harun Reşîd *(rahimehullah)* bir zındığın boynunun vurulmasını emretmişti. Zındık O'na: *"Niye boynumu vuracaksın"* demiş, O da: *"Böylece insanları senden (şerrinden) rahatlatacağım"* demişti. O da: *"Sen nerede, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e nisbet ederek uydurduğum 1.000 hadis nerede! Bunların içinde O'nun söylediği hiçbir harf yoktur (beni öldürsen bile şer olarak insanlar arasında dolaşan uydurduğum hadisler var.)"* deyince Reşîd ona şöyle karşılık vermiştir: *"Ey Allah'ın düşmanı! Sen nerede, Ebu İshak el-Fezârî ve Abdullah b. Mübarek nerede? Onlar o hadisleri elekten geçirirler ve harf harf çıkarırlar (tespit ederler.)"* Kimileri O'nu çokça hadis talebinde bulunduğu için *"ne zamana kadar daha hadis dinleyeceksin"* diyerek kınadığında *"ölene kadar"* cevabını vermiştir.

Her aldığı ilmi yazıya dökerdi. Yahya b. Maîn *(rahimehullah)* yazdığı kitapların[6] sayısının 20.000 veya 21.000 olduğunu söylemiştir.

Hıfzının çok kuvvetli olmasına rağmen bir hadis aktaracağı zaman sadece

kitaplarından aktarırdı. Olur ki Rasûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in hadisini eksik veya fazla olarak aktarabilir.

Çokça sefer edip şeyhlerinden aldığı ilmi yazmasının yanı sıra evinde uzunca kalır, hadislerle meşgul olurdu. Bu yüzden O'na: *"Yalnızlık hissetmiyor musun?"* denilince: *"Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ashabıyla (radiyallahu anhum) beraber olduğum hâlde nasıl yalnızlık hissederim?"* demiştir. Yine O'na: *"Sen tek başına çok oturuyorsun"* denildiğinde kızmış ve şöyle demiştir: *"Ben mi tekim! Ben peygamberlerle, velilerle, hikmetli kişilerle, Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ashabıyla birlikteyim."*

Abdullah *(rahimehullah)*, Rasûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in hadislerini ilk olarak kitaplarda toplayanlardandır.[7] Çeşitli alanlarda birçok kitap tasnif etmiştir. "Kitâbu'l-Birri ve's-Sıla", "Kitâbu't-Târîh", "Kitâbu Tefsîri'l-Kur'ân", "Kitâbu'z-Zühdi ve'r-Rekâik", "Kitâbu'l-Cihâd" O'nun kitaplarından birkaçıdır. 40 hadis toplayan ve cihad ile ilgili kitap[8] derleyen ilk kişi O'dur. O'ndan sonra birçok ulema 40 hadis çalışması yapmışlardır. [9] Ulema O'nun kitaplarının faydalı ve güzel olduğunu belirtmişlerdir. Bu yüzden O'nun kitaplarını ezberlerlerdi. Mesela, İmam Buhârî *(rahimehullah)* hadis talebi yolculuğuna çıkmadan önce 16 yaşındayken O'nun kitaplarını ezberlemiştir. Ancak kitaplarının çoğu kaybolmuştur.

İlimle iştigal etmesiyle beraber hayatı boyunca ticaret ile de ilgilenmiştir.[10] Çünkü O, ilmi kazanma vesilesi olarak yapmak istemiyor, bu yüzden de yönetici ve zenginlerin verdiği hediyeleri kabul etmeyi kendine yakıştıramıyordu. Ve ticaretinde iyi kâr elde eden büyük tüccarlardandı.

Abdullah *(rahimehullah)* zühd sahibi biriydi. Aynı zamanda zengin de biriydi ve bu zenginliği babasından kalma mirastan veya yöneticilerin verdiklerinden kaynaklanmıyor, kendi emeğiyle kazanıyordu. Ancak O, kendi nefsi için veya kendisinden sonrakilere kalsın diye değil, sadece kimseye muhtaç olmamak, Allah *(azze ve celle)* yolunda harcamak, infakta bulunmak, yedirmek ve Allah'a kulluğunda yardımcı/vesile olması için ticaret yapıyordu. Fudayl b. İyâd *(rahimehullah)* Abdullah *(rahimehullah)*'a: *"Sen bize zühdü, azlığı, yeterliliği öğütlüyorsun ama senin Horasan beldelerinden Harem bölgesine ticaret eşyaları getirdiğini görüyoruz. Bu nasıl oluyor?"* deyince O'na şöyle demiştir: *"Ey Ebu Ali! Ben bunu sadece yüzümü (insanlardan istemekten/dilenmekten) korumak, onurumu zedelememek ve kendisiyle Rabbime itaatte bulunmaya yardım almak için yapıyorum. (Malî anlamda) Allah'a ait bir hakkı görmem ki muhakkak onu yerine getirmek için acele ederim."* [11]

Çok cömert biriydi. 400.000 dirhemden fazla sermeyesi vardı. Her sene 100.000 dirhemden fazla kâr ediyor ve bu kârının hepsini fakirlere, âlimlere, ilim talebelerine, âbidlere, zâhidlere ve mücahidlere infak ediyordu. Hatta çok kere sermayesinden de infakta bulunuyordu. Bir keresinde ehl-i ibadet olan Fudayl b. İyâd *(rahimehullah)*'a: *"Sen ve ashabın olmasaydı ticaret yapmazdım"* demiştir. Şiddetli sıcaklarda oruçlu olduğu halde bile insanlara en güzel yemeklerden yedirirdi. Yemek yemek istediği, canı bir şey çektiği zaman tek başına yemez, birini davet ederdi. Hasan *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"Horasan'dan Bağdat'a kadar İbnu'l-Mübarek'e eşlik ettim. O'nu hiç tek başına yerken görmedim."* Hurma satın alır, yetim ve miskinlere getirir ve onlara: *"Kim hurmalarımdan yerse her hurma başına onun için bir dirhem var"* der, sonra onlardan her birinin çekirdeğini sayar ve her çekirdeğe karşılık bir dirhem verirdi. Bir defasında cihad etmek için Bağdat'tan, Rum sınırlarından biri olan Massîsa denilen bir yere gitmek için yola koyulmuştu. Bir grup sofi de O'na bu yolculuğunda eşlik etmişti. Onlara dedi ki: *"Sizin, kendinize infakta bulunulmasından hayâ ettiğiniz nefisleriniz var."* Sonra kölesinden bir tas getirmesini istedi. Tasın üzerine bir mendil serdi ve dedi ki: *"Her biriniz bu mendilin altına yanında bulunanları koysun."* Kimisi 10 dirhem, kimisi 20 dirhem koydu. Massîsa'ya varıncaya kadar bu tastan harcama yaptı. Massîsa'ya ulaşınca dedi ki: *"Burası cihad beldeleridir (gelmiş bulunmaktayız.) Arta kalan parayı paylaştıralım."* Onlara 20 dinar vermeye başladı. Bu durum karşısında: *"Ey Ebu Abdurrahman! Ben 20 dirhem vermiştim!"* diyorlardı. O da şöyle diyordu: *"Allah'ın mücahidin malını bereketli kılmasını kabul etmiyor musunuz?"* Bir keresinde hac için yolculuk ederken birkaç belde kat ettikten sonra bir münasebetle bir kızla karşılaşmış, onun ve kardeşinin hiçbir yiyecek ve giyeceklerinin olmadığını öğrenince içerisinde yiyecek, içecek, giyecek gibi eşyanın bulunduğu yüklerini onlara vermiş, bir de vekilinin yanında bulunan 1.000 dinarın, beldeleri Merv'e dönmek için yeterli olan 20 dinarı hariç hepsini onlara infak etmiş ve: *"Bu, bu seneki haccımızdan daha faziletlidir"* diyerek tekrar Merv'e dönmüşlerdir. Yine Abdullah *(rahimehullah)* 10.000 dirhem borcu olan ve bu sebeple hapsedilmiş olan tanıdığı bir gencin borcunu, alacaklısını bulup bir gece vakti ödemiş ve kendisi hayatta olduğu sürece bunu hiçbir kimseye anlatmayacağına dair ondan yemin etmesini istemişti. O da Abdullah *(rahimehullah)* vefat edene kadar bunu kimseye anlatmamıştır.

Abdullah *(rahimehullah)* büyük bir âlim olmasına, ümmet içinde nadir yetişen şahsiyetlerden biri olmasına rağmen Allah yolunda cihad eden büyük bir mücahiddi. Kalem erbabındandı ama aynı zamanda kılıç erbabındandı da. İlimde, mescidin mihrabında imam olduğu gibi cihad meydanlarında da imam idi. En ön saflarda yerini alıyordu. O, ilim sahibi olmasını cihad meydanlarında kılıç sallamaya, bedenini ölüm kokan tehlikeli yerlere sokmaya engel görmüyordu.[12] İbn Kesîr *(rahimehullah)* O'nun hakkında şöyle demiştir:

"Çok cihad eden ve hacceden biriydi."[13] Zehebî *(rahimehullah)* O'nun için: *"Mücahidlerin gururu/şerefi"* [14] demiştir. Yine şöyle demiştir: *"Cesurlukta baş idi... Bir sene haccediyor, bir sene de sınırlarda ribat (nöbet) tutarak Allah yolunda cihad ediyordu."*[15] Ribat tutmak ve savaşlara iştirak etmek için sınır bölgelerinde bulunurken insanlar O'nun etrafında toplanır, O'ndan ilim öğrenir, hadis yazarlardı. Keza cesur olmak ile ilgili vaaz-ı nasihatlerde bulunur, cihada teşvik ederdi. Bir defasında sınırdayken Muhammed b. İbrahim adındaki biriyle arkadaşı "Âbidu'l-Harameyn" lakaplı Fudayl b. İyâd *(rahimehullah)*'a şu şiirini göndermiştir:

"Ey Harameyn'in Âbidi! Şayet bizi görseydin ibadetle oynadığını anlardın.

Kim yanağını gözyaşlarıyla boyuyor/ıslatıyorsa bizim boğazlarımız ise kanlarımızla boyanıyor.

Veya kim atını boş işlerde yoruyorsa bizim atlarımız ise sabah vakti (savaş meydanlarında) yoruluyor.

Güzel kokular sizin, bizim kokumuz ise toynakların tozu ve (savaş meydanlarındaki) hoş kokulu tozdur."

Fudayl b. İyâd *(rahimehullah)* bu beyitleri okuyunca ağlamış ve şöyle demiştir: *"Ebu Abdurrahman doğru söylemiş ve nasihat etmiştir."* Ve bu mektubu getiren kişiye şu hadisi yazdırıp Abdullah *(rahimehullah)*'a göndermesini istemiştir: *"Ebu Hureyre (radiyallahu anhu) şunları aktarmıştır: "Bir adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü! Bana cihada denk gelen bir amel göster" dedi. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem): "Bulamıyorum" dedi. Sonra şöyle buyurdu: "Mücahid (evinden) çıktığı zaman(dan ta evine dönene kadar) hiç ara vermeden namaz kılmak ve hiç ara vermeden oruç tutmak için mescidine girmeye güç yetirebilir misin? (Şayet buna güç yetirebilirsen bil ki cihada denk gelen tek şey budur.)" O da: "Buna kim güç yetirebilir?" dedi. Ebu Hureyre şöyle demiştir: "Mücahidin atı, kendisine bağlanan ipinde hareket eder de bu sebeple ona sevap yazılır. **[16]**"* [17] Rumlarla yapılan savaşlardan birinde Abdullah *(rahimehullah)* ile beraber olan birisi şunları anlatmıştır: *"Biz Rum beldelerinde Abdullah b. Mübarek ile birlikte bir seriyyedeydik. Düşmanla karşılaştık. İki saf karşı karşıya gelince düşmandan bir adam çıkıp Müslümanları mübarezeye (savaş öncesi teke tek vuruşmaya) çağırmıştı. Karşısına birisi çıktı ve onu öldürdü. Sonra başkası çıktı onu da öldürdü. Müslümanlar bu adamın karşısına çıkmaktan geri durdular. Bu adam iki saf arasında devriye gezdi/dolaştı ve mübarezeye çağırdı. Bunun üzerine onun karşısına bir adam çıktı. Hızlıca ona saldırıda bulundu, onu yaraladı ve*

öldürdü. İnsanlar bu adama doğru doluştu. Ben de o insanlar arasındaydım. İnsanlar onun kim olduğunu bilmesinler diye hemen elbisesiyle yüzünü örttü. Ben de onun elbisesinin bir tarafını tuttum, onu çektim ve örtüyü yüzünden kaldırdım. Gördüm ki Abdullah b. Mübarek." [18]

Sayılamayacak kadar kimse O'ndan ilim talep etti. Her gittiği beldede ilminin zekâtını veriyordu. Mekke'de âlimler O'nun etrafında toplanır, O'ndan hadis öğrenirlerdi. Uzak bölgelerden ilim talebeleri gelip O'nun ilminden, edep ve ahlakından, ibadetinden, takvasından istifade ediyorlardı. Mesela Eslem b. Süleyman adındaki biri bir şiirinde ifade ettiği üzere İbnu'l-Mübarek'e öğrenci olmak için ardında küçük çocuklarını ve gözü yaşlı bir hâlde hanımını bırakarak ta Nîsâbûr'dan kalkıp yol kesicilerden endişe etmesine, yılanların sokmasından emin olmamasına rağmen nice çöller aşarak Merv'e yolculuk etmiştir.

İlme çok değer verirdi. Meşhur zahid Bişr el-Hâfî *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"Bir adam yürüyor olduğu hâlde İbnu'l-Mübarek'e bir hadisten sordu. O da şöyle karşılık verdi: "Bu, ilme saygı göstermekten değildir."*

Sultanlardan gelen hediyeleri kabul etmezdi. Zamanın halifesi Harun Reşîd asrın büyük âlimlerinden Ebu İshak el-Fezârî *(rahimehullah)*'a 3.000 dinar vermiş, O da bunu kabul etmişti. Bunu öğrenen Abdullah *(rahimehullah)* O'na bu dinarları infak etmesini nasihat etmiş ve O da hepsini tasadduk etmiştir. Vefat etmek üzere iken canı ezme içeceği istemiş, fakat bu içecek sadece sultanın işlerini yaparak geçimini sağlayan bir adamda bulunabilmişti. İçecek O'na arz edilince kabul etmemiş ve içmeden vefat etmiştir.

Şiddetli sıcakların olduğu günlerde dâhil, seferiyken ve cihad etmek için sınırlarda bulunduğu zamanlarda dahi -oruç tutmanın nehyedildiği günler hariç- bütün sene boyunca oruç tutardı. Gecelerini kıyamla ve Kur'ân okumakla geçirirdi. Abde b. Süleyman *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"İbnu'l-Mübarek ikindi namazını kıldığı zaman Massîsa mescidine gelir, kıbleye yönelir ve Allah'ı zikrederdi. Güneş batana kadar kimseyle konuşmazdı."* Nuaym b. Hammâd *(rahimehullah)* şöyle söylemiştir: *"İbadet etmede gayreti O'ndan daha büyük birini görmedim."* Ali b. Hasen b. Şakîk *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"İnsanlar arasında İbnu'l-Mübarek'ten daha çok (Kur'ân) okuyan, kıraati daha güzel olan ve daha çok namaz kılan hiç kimse görmedim. Seferde ve sefer dışında gecenin tamamında namaz kılardı."* İbadetlerini gizlerdi. Kendisiyle beraber seferlere çıkan Muhammed b. A'yun adındaki hizmetçisinin anlattığına göre, Rum cihadındayken bir gece vakti hizmetçisinin uyuyup uyumadığını kontrol etmişti. Uyuduğuna kanaat getirince namaz kılmaya başlamıştı. Hâlbuki hizmetçisi uyumuyor, O'nu izliyordu. Fecr doğana kadar

namaz kılmıştı. Fecr doğduğunda uyuduğunu zannederek hizmetçisini uyandırmaya gelmişti. Hizmetçisi de *"Ben uyumuyordum"* demişti. Abdullah *(rahimehullah)* bunu duyunca bir daha onunla konuşmamıştır. Hizmetçisi şöyle demiştir: *"Hayır işlerini O'ndan daha çok gizleyen hiç kimseyi görmedim."* Nuaym b. Hammâd *(rahimehullah)* şöyle söylemiştir: *"İbnu'l-Mübarek zühd ile ilgili/kalbi yumuşatan hadisleri okuduğunda ağlamaktan boğazlanmış bir boğa veya inek gibi olurdu. Bizden biri O'na yaklaşmaya veya O'na bir şey sormaya kalkışsa (ağlamasının şiddetli oluşu sebebiyle konuşmaya güç yetiremediği için) O'nu geri çevirirdi."* Ahmed b. Hanbel *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"Allah (azze ve celle) O'nu ancak kendisinde bulunan haşyet (Allah korkusu) sebebiyle yüceltti. Horasan İbnu'l Mübarek gibisini çıkarmamıştır."* Ve az konuşan biriydi.

Duasına icabet edilen biriydi. Ebu Vehb *(rahimehullah)* anlatıyor: *"İbnu'l-Mübarek âmâ bir adama uğradı. Adam dedi ki: "Allah'ın gözümü bana geri vermesi için senden Allah'a dua etmeni istiyorum." O da Allah'a dua etti. Ben orada bakıyor olduğum bir hâldeyken Allah ona gözünü geri verdi."* Hasan b. İsa adındaki bir Hristiyan için: *"Allah'ım! O'nu İslam'la rızıklandır"* diye dua etmiş ve O'nun vesilesiyle hidayet bulmuştu.

Hakkında Söylenilenler;

Abdullah *(rahimehullah)*'ın vefat ettiği senede vefat etmiş olan Şam'ın muhaddisi, Humus müftüsü İsmail b. Ayyâş *(rahimehullah)*: *"Yeryüzünde Abdullah b. Mübarek gibisi yoktur. Allah'ın hayır hasletlerinden bir hasleti yarattığını bilmem ki muhakkak o hasleti Abdullah b. Mübarek'e yerleştirmiştir (bütün faziletler O'nda toplanmıştır)."* [19]

Süfyân b. Uyeyne *(rahimehullah)*: *"Sahabenin haline ve İbnu'l-Mübarek'in haline baktım. Sahabenin Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraberlikleri ve O'nunla savaşa katılmaları haricinde onların O'na hiçbir üstünlüğünü görmedim."*

Hadis ashabından kimileri büyük âlim, imam Abdurrahman b. Mehdî *(rahimehullah)*'a gelip: *"Sen Süfyân es-Sevrî ile oturup O'ndan da dinledin, Abdullah'tan da dinledin. Hangisi daha baskın?"* dediklerinde şu cevabı vermiştir: *"(Şu sözüme) ne dersiniz: Şayet Süfyân bir gün Abdullah gibi olmak için gayret sarf etseydi güç yetiremezdi."*[20] Yine şöyle demiştir: *"İki gözüm Süfyân gibisini görmedi. Ama (hadiste) Abdullah b. Mübarek'in önüne hiç kimseyi geçirmem."*

Fudayl b. İyâd *(rahimehullah)*: *"Şu beytin Rabbine yemin olsun ki iki gözüm İbnu'l-Mübarek gibisini görmedi."*

Nesâî *(rahimehullah)*: *"İbnu'l-Mübarek'in asrında O'ndan daha büyük, daha üstün, övülmüş bütün özellikleri toplayan birini bilmiyoruz."*

Şuayb b. Harb *(rahimehullah)*: *"İbnu'l-Mübarek kendisi gibi biriyle karşılaşmamıştır (hepsinden daha üstündü.)"*

Abdurrahman İbn Ebî Cemîl *(rahimehullah)*: *"Mekke'de İbnu'l-Mübarek'in etrafındaydık. O'na: "Ey doğunun âlimi! Bize hadis naklet." dedik. Süfyân es-Sevrî (rahimehullah) bize yakındı, bu sözümüzü işitti ve şöyle dedi: "Vay size! O, doğunun, batının ve bu ikisi arasındakilerin âlimidir."* [21]

Esved b. Sâlim *(rahimehullah)*: *"İbnu'l-Mübarek hakkında ileri geri konuşan birini gördüğün zaman O'nu İslam'ı hakkında itham et (dininde şüphe et.)"*

Hasan b. İsa *(rahimehullah)*: *"İbnu'l-Mübarek'in ashabından bir grup toplanıp şöyle dediler: "İbnu'l-Mübarek'in hayırlı özelliklerini sayın." Şunları söylediler: "O, ilmi (hadisi), fıkhı, edebiyatı, nahvi, lügati, zühdü, cesurluğu, şiiri, fesahati, takvayı, insafı, gece kıyamını, ibadeti, haccı, cihadı, biniciliği, kendisine faydası olmayan konularda konuşmayı terk etmeyi, (hak olduğu kesin olan) görüşünde sabit ve ashabına karşı muhalefette az olmayı, (Abbas b. Mus'ab -rahimehullah-'ın söylediğine göre de; geçmişteki önemli hadiseleri (tarihi), fırkalar arasında sevilmeyi) kendisinde toplamıştır."*

Nevevî *(rahimehullah)*: *"Her şeyde imam ve üstün olduğunda icma edilmiş bir imam. Kendisini anmak ile rahmetin indiği, kendisini sevmek ile mağfiretin umulduğu biri..."*

Abdullah *(rahimehullah)* hakkında daha birçok övgü dolu sözler bulunmaktadır. Bazı biyografi kitapları O'nu meliklerin meliki anlamına gelen "Şâhinşâh" diye lakaplandırmışlardır. [22]

Abdullah *(rahimehullah)* bir savaşa katılmıştı. Savaş bitip dönerken Bağdat taraflarında bulunan Hît beldesine ulaşmış ve orada Hicrî 181 (Miladi 797) senesinin Ramazan ayının 10'unda seher vaktinde vefat etmiş, oraya defnedilmiştir. Böylelikle Allah *(azze ve celle)* O'nun canını amellerin en faziletlisi olan cihad amelinden sonra, ayların en üstünü olan Ramazan'da ve günün en faziletli zamanı olan seher vaktinde almıştır. Vefat etmek üzere iken kölesine: *"Başımı toprağın üzerine koy"* demişti. Bunun üzerine kölesi ağlamıştı. Abdullah *(rahimehullah)*: *"Niye ağlıyorsun"* deyince, *"Senin içinde bulunduğun nimetleri (zenginliğini) hatırladım. Ama şimdi sen fakir ve garip (ehlinden ve vatanından uzak) bir hâlde ölüyorsun."* demişti. Abdullah *(rahimehullah)* da ona şöyle dedi: *"Sus! Ben, Allah'tan beni zenginlerin hayatı gibi yaşatmasını ve fakirlerin ölüşü gibi canımı almasını istedim."* Ve tam ruhu

çıkmak üzereyken gözünü açmış, gülümsemiş ve şöyle demiştir: *“Amel edenler bunun için amel etsinler.”*

Bazı salihler rüyalarında O’nu Allah’ın rızasına nail olmuş bir durumda görmüşlerdir. Bu rüyalardan ikisini aktarmak istiyorum:

Muhammed b. Fudayl b. İyâd *(rahimehullah)* anlatıyor: *“Rüyamda Abdullah b. Mübarek’i gördüm. Dedim ki: “Hangi amelleri en faziletli olarak buldun.” O da “İçinde bulunduğum işi” dedi. Ben: “Cihad ve ribat mı?” dedim. O da: “Evet” dedi. Ben: “Sana ne yapıldı?” diye sordum. O da şöyle cevap verdi: “Ötesinde başka bir mağfiretin olmadığı (bütün günahları kuşatan) bir mağfiret ile mağfiret olundum. Cennet ehlinden veya**[23]** hurilerden bir kadın benimle konuştu.”*

Biri tarafından rüyada Süfyân es-Sevrî görülmüş, O’na: *“Allah sana ne yaptı?”* diye sorulduğunda: *“Bana rahmet etti”* demiş. Ona: *“Abdullah b. Mübarek’in durumu nedir?”* diye sorulmuş, O da şöyle cevap vermiş: *“O her gün iki defa Rabbin huzuruna girenlerdendir.”*

(**Not:** Bu yazıyı tamamıyla Muhammed Osman Cemal’in “Abdullâh İbnu’l-Mubârek el-İmâmu’l-Kudve” isimli 304 sayfalık geniş ve titiz çalışmasından istifade ederek hazırladım. Bu kitapta Abdullah *(rahimehullah)*’ın tevazusu, güzel muamelesi/ahlakı ve şüpheli şeylerden uzak durması da ele alınmıştır. Ancak yazıyı daha fazla uzatmamak için O’nun bu özelliklerine değinmedim. Ve bu yazımda aktardığım malumatların nerelerde geçtiği, adını zikrettiğim kitapta sayfa numaralarıyla birlikte belirtilmiştir.)

Ve’l-hamdu lillâhi Rabbi’l-âlemîn.

---

[1] İnsanlar “el-Mervezî” kelimesiyle bu şehre nisbet edilirler.

[2] İlk mektep, mekteb-i sıbyân. Çoğulu “ketâtîb”dir.

[3] Zehebî *(rahimehullah)* ise 20 yaşında başladığını söylemiştir.

[4] Kaynaklardan edinilen bilgiler gösteriyor ki Abdullah *(rahimehullah)*’ın babası Mübarek *(rahimehullah)* çok takvalı, çokça ibadet eden, halveti seven biriydi. Bu yüzden bu sözü neden ve hangi üslupla söylediğini bilmiyorum.

[5] **Ebu Hanîfe *(rahimehullah)* hakkındaki bazı sözleri:**

"İnsanların en fakihi idi. Fıkıh'ta O'nun gibisini görmedim."

"Fıkıh'ta Ebu Hanife'den daha güzel konuşan birini hiç görmedim."

"O'ndan daha akıllı birini görmedim."

"O'ndan daha takvalı birini görmedim. Kendisine büyük mallar arz edilip de bunu kabul etmemiş, kırbaçla dövülmüş, bollukta da darlıkta da ibadet etmiş, başkasının isteyip temenni edeceği şeylere girmemiş bir adam hakkında ne dersiniz?"

Yanında O'ndan bahsedildiğinde şöyle demiştir: *"Dünya tümüyle kendisine arz edilip de ondan kaçan, kendisini istemelerine, ısrarcı olmalarına, yapmadığı takdirde tehdit etmelerine rağmen zalimlere yanaşmayan, onlardan az bir şey dahi olsa hiçbir şey kabul etmeyen bir adamdan mı bahsediyorsunuz?"*

O'nun hakkında ileri geri konuşan birini duyunca şöyle demiştir: *"Vay sana! 45 sene boyunca beş vakit namazı tek bir abdest ile kılmış biri hakkında mı ileri geri konuşuyorsun!? O ki, bir gecede Kur'ân'ı iki rek'atta okurdu. Bende olan fıkıh ilmini O'ndan öğrendim."*

O'nun için "ilmin beyni" demiştir. Bir mecliste O'ndan aldığı bir ilmi aktardığında orada bulunanlardan bazıları Ebu Hanîfe'den gelme diye bunu yazmadılar. Bunun üzerine kısa bir süre susmuş ve sonra şöyle demiştir: *"Ey İnsanlar! Edebiniz ne de kötüdür! İmamlar hakkında ne kadar da cahilsiniz! İlim ve ehlini ne kadar da az tanıyorsunuz! Ebu Hanîfe'den kendisine tabi olunmaya daha hak sahibi biri yoktur. Çünkü O, muttaki, vera' sahibi, âlim, fakih bir imamdır. Bir idrak, fehim, zekâ ve takvayla, ilmi hiç kimsenin keşfedemediği bir şekilde keşfetmiştir."* Ve sonra yazmayan bu kimselere bir ay boyunca bir şey öğretmemeye yemin etmiştir.

Ebu Hanîfe'nin hadis bilmediğini söyleyenlere karşı çıkardı. İshak b. Râheveyh *(rahimehullah)* şöyle demiştir: *"Abdullah b. Mübarek'in kitaplarına yöneldim ve onlardan Ebu Hanîfe'nin görüşüne muvafık olanları çıkardım. Yaklaşık 300 hadise ulaştım."*

[6] Burada kitaplardan kasıt, İbnu'l-Mübarek'in muhaddis şeyhlerinden işiterek yazdığı günümüz örfünde küçük risaleye denk gelen cüzlerdir.

[7] Ancak ilk dönemde toplanan hadisler içerisinde sahih olmayan hadisler de

vardı. Sadece sahih hadislerin yer aldığı ilk kitap İmam Buhârî'nin *(rahimehullah)* sahihidir.

[8] Bu kitabında cihada ve şehadete teşvik eden Rasûlullah'ın hadislerinden, sahabe ve tâbiîn'in sözlerinden ve onların cihad kıssalarından 262 rivayet toplamıştır. Bu kitap ilk olarak Mîlâdî 1971 senesinde Beyrut'ta basılmış ve Türkçeye de tercüme edilmiştir.

[9] Kırk hadis çalışmalarının en meşhuru İmam Nevevî *(rahimehullah)*'ınkisidir.

[10] Elbette ki vaktinin kahir ekseriyetini ilme ayırıyordu.

[11] Hakiki zühd, dünyalıklara ulaşma imkânı olmadığı/fakir olunduğu hâlde dünyalıkları arzulamamak değildir, dünyalıkları elde etme imkânı/zenginlik olmakla beraber dünyalıklara tamah etmemektir. Başka bir ifadeyle zühd, elin değil kalbin dünyalıklardan boş olması, bunlarla meşgul olmamasıdır.

[12] İlmin kâfirlerle bi'l-fiil savaşmaya mani olmadığını geçmiş ulemadan ve ilim talebelerinden verdiği örneklerle ispatlayan ve Nakil dergisinin ilk sayısında yer alan "Yol Gösteren Bir Kitap ve O'na Yardım Eden Bir Kılıç" başlıklı İbrahim b. Süleyman er-Rubeyş'in (Allah şehadetini kabul etsin) tercüme yazısını okumanızı önemle tavsiye ederim.

[13] El-Bidâye ve'n-Nihâye, 10/177.

[14] Tezkiratu'l-Huffâz, 1/253.

[15] El-İber, 1/281.

[16] Yani kişi hiç durmadan namaz kılıp oruç tutsa bile bu sebepten ötürü yine de mücahidin elde ettiği fazilete ulaşamaz. Başka bir rivayette bu son cümle Nebi *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in sözü olarak aktarılmıştır.

Bu cümlenin manası şöyledir: Mücahidin atı, güç harcanarak koşturulmadan kendi kendine hareket ettiğinde bile bu sebeple mücahide sevap yazılıyorsa, bizatihi mücahid koşturduğunda ne kadar sevap alır! (Bkz: el-İfsâh an Meâni's-

Sıhâh, Ebu'l-Muzaffer İbn Hubeyre, 7/286, vefat tarihi: hicri 560) Allah-u Ekber!

[17] Buhârî. Bu rivayet başka lafızlarla Müslim'de de geçmektedir.

[18] Başka bir rivayette -ki bu rivayet aynı olaydan da bahsediyor olabilir farklı bir olay da olabilir- anlatıldığına göre bir Rum askeri bu şekilde 6 Müslümanı öldürmüş, sonrasında onun karşısına hiçbir kimse çıkamamıştı. Bu durumu gören Abdullah *(rahimehullah)* rivayeti aktaran Ubeydullah b. Sinan'a: *"Şayet öldürülürsem şunu şunu yap"* diye vasiyette bulunmuş ve bu kâfirin karşısına çıkmıştı. O'nu ve 6 kâfiri öldürmüştü. Sonra kâfirlerden kimse O'nun karşısına çıkamadı.

[19] Bir kimsede bütün faziletlerin toplanmasında garipsenecek bir durum yoktur. Zira bütün faziletler Kur'ân ve Sünnettedir. Dolayısıyla kim ki Kur'ân ve Sünneti küçük-büyük her hususta kendine imam edinirse onda bütün hayır özellikleri toplanmış olur.

[20] Hakikaten de Süfyân *(rahimehullah)* Abdullah *(rahimehullah)* gibi olmayı temenni etmiştir, şöyle demiştir: *"Ömrümden bir sene Abdullah b. Mübarek gibi olmayı isterim. Ama ne buna ne de üç gün O'nun gibi olmaya güç yetiremiyorum."*

[21] Fudayl b. İyâd da O'nun hakkında böyle demiştir.

[22] Ancak bu lakabı kullanmak nehyedilmiştir. Rasûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur: *"Allah katında isimlerin en adisi/alçağı "meliku'l-emlâk (meliklerin meliki)" diye isimlendirilen kişidir."* (Buhârî, Müslim) Süfyân b. Uyeyne şöyle demiştir: *"Meliku'l-Emlâk, Şâhinşâh gibidir."*

[23] Rüyayı aktaranın tereddüdü.